

יואב ברזלי

פירוש 'מדרש חכמים' על התורה

אשכולות

סדרת מחקרים במדעי היהדות

בעריכת עמוס גאולה

פירוש 'מדרש חכמים' על התורה

הוועדה האקדמית:

יוסף הקר • אריק לווי • יוסף עופר

יואב ברזלי

פירוש
'מדרש חכמים'
על התורה

שמות • במדבר • דברים

יוצא לאור מתוך כתב יד יחיד
עם מבוא, הערות וציון מקורות

האיגוד העולמי למדעי היהדות
WORLD UNION OF JEWISH STUDIES

המכללה האקדמית
הרצוג
רשות המחקר

לזכרו של הוראס דימרסיקו, טומס ריבר, ניו ג'רסי, ארה"ב
In Memory of Horace A. DeMarcico, Toms River, New Jersey, USA
באמצעות ועדת העזבונות – המשרד לשירותי דת

•

הספר יוצא לאור בתמיכת קרן הרב דוד משה ועמליה רוזן

עורך: עמוס גאולה
עריכת לשון: שרה פוקס
עיצוב גרפי: חוה זלצמן, PageUp
עיצוב העטיפה: מעין ארד
הדפסה וכריכה: דפוס ארט פלוס

© כל הזכויות שמורות
למכללה האקדמית הרצוג ולאייגור העולמי למדעי היהדות

ירושלים תשע"ז

מסת"ב 978-965-92115-2-4

תוכן העניינים

7	פתח דבר
9	מבוא
9	פרק א: רקע כללי
9	פרשנות הפשט בשלהי ימי הביניים
16	סקירת המחקר על כתב היד
20	פרק ב: כתיבת החיבור
20	תיאור כתב היד
22	מקומם של הפירושים בחיבור
26	תהליך הכתיבה
29	פרק ג: מחבר הפירושים
29	זמנו ומקומו
34	אישיותו ומגמותיו
35	מצוקת הגלות
37	העם הנבחר
39	הגאולה וימות המשיח
41	פולמוס על קיום המצוות
44	מאפיינים חיצוניים בכתיבתו של בעל מדרש חכמים
49	סימנים לאוטוגרף
52	פרק ד: המקורות לפירושי בעל מדרש חכמים ודרכי שימוש בהם
53	מאמרי חז"ל
57	אונקלוס
57	רש"י
59	ראב"ע
61	רמב"ן
64	רמב"ם
65	רלב"ג

65	פרשנים שלא נזכרו בשמם רד"ק • חזקוני • רבנו בחיי • ר' מנחם רקנטי • ר' יצחק עראמה • ר' יצחק אברבנאל • ר' עובדיה ספורנו
75	חיבורים נוספים הכוזרי לר' יהודה הלוי • ספרי הרמב"ם • דרשות הר"ן • דרשות על התורה לר' יהושע אבן שועיב • העיקרים לר' יוסף אלבו
81	סיכום: ספרייתו של בעל מדרש חכמים
83	פרק ה: לדרכו הפרשנית של בעל מדרש חכמים
83	החתירה לפשט
84	פרשנות מילולית
85	דיוקים בלשון ובסגנון
86	כפילויות וחזרות
89	ריאליה ומדע
92	הרחבת הפשט
92	עיבוד ועריכה של המקורות
95	שאלת שאלות
97	פרשנות רציונליסטית-פילוסופית
104	סיכום
107	מהדורת הפירוש
110	רשימת הקיצורים והסימנים
111	הפירושים לספר שמות
243	הפירושים לספר במדבר
308	הפירושים לספר דברים
363	נספחים ומפתחות
365	צילומים מכתב היד
367	רשימה ביבליוגרפית
379	מפתח המקורות
386	מפתח השמות
388	מפתח העניינים